

Herinneringen aan Johann van den Noort

Zakenman, kunstenaar, uitvinder

(Kampen, 7 januari 1940 - Kampen, 21 november 2021)

door Fred van der Kraaij

Goede wijn behoeft geen krans, maar het overlijden van Johann van den Noort vormt toch een goede reden om stil te staan bij het rijke leven van deze veelzijdige Kampenaar. Op 21 november 2021 overleed Johann Heinrich Reindert van den Noort, op 81-jarige leeftijd, na een korte ziekte. Hij laat een vrouw en twee zonen achter.

Garagehouder

Johann werd aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog geboren, op 7 januari 1940, in de woning boven het autobedrijf van zijn vader Willem, Oudestraat 33, en groeide op in een nederlands-hervormd gezin. Hij was de oudste van een gezin met vier kinderen (drie zonen en een dochter) en werd vernoemd naar zijn grootvader Johann Heinrich Reindert van den Noort.

Johann senior was de grondlegger van het familiebedrijf dat bekend zou worden als 'Ford Van den Noort'. Oudere Kampenaren herinneren zich garage Van den Noort nog levendig. Het bedrijf was vanaf 1922 gevestigd aan de Oudestraat (waar nu de HEMA is gehuisvest). Johann ging naar de lagere school op het Muntplein en was voorbestemd om in de voetsporen te treden van zijn grootvader en vader. Hij volgde een opleiding aan de Auto Technische School in Apeldoorn, maar zijn hart ging uit naar de kunst en hij volgde na zijn technische opleiding een opleiding aan de Rijksakademie van Beeldende Kunsten in Amsterdam. Op verzoek van zijn vader keerde hij echter in 1967 terug naar Kampen. Het toont een van Johanns typerende karaktertrekken: plichtsgetrouwheid. Hij nam het familiebedrijf over van de tweede generatie en leidde het gedurende bijna drie decennia. In 1979 verhuisde het autobedrijf van de binnenstad naar het industrieterrein (de Nijverheidsstraat). In 1996 verkocht hij het familiebedrijf 'Ford Van den Noort' aan Volkswagen-dealer Pouw en ging zich volledig wijden aan zijn grote passie: schilderen.¹

Passies

‘Onmiddellijk na zijn terugkeer in Kampen, in 1967, sloot Johann zich aan bij de Varfdeuze’, herinnert beeldend kunstenaar Jan Brokkelkamp zich 55 jaar later. Ik spreek hem in januari 2022 in zijn atelier in de Geerstraat. Brokkelkamp was nauw betrokken bij de oprichting van de Kamper schildersvereniging De Varfdeuze in 1959 en vele jaren voorzitter van de vereniging.² De leden komen wekelijks, elke maandag, als groep bijeen, onder andere voor modeltekenen. ‘Maar modeltekenen en het groepsgebeuren trokken Johann niet’, zegt mijn gesprekspartner. De Varfdeuze zat eerst in ‘t Speelwerk, op de Burgwal, en verhuisde in 2000 naar een eigen atelier, op de Veerweg, in ‘t Olt Ekke. ‘Vanaf dat jaar, dus gedurende ruim twintig jaar, kwamen Johann en ik daar elke week bij elkaar, elke donderdagmorgen van 9 tot 12 uur. Ieder van ons schilderde wat en hoe hij het wilde. Vaak met op de achtergrond oude jazzmuziek, Dave Brubeck, soms ook klassieke muziek.’ Het is typerend voor andere karaktereigenschappen van Johann. ‘Hij was inderdaad wel een Einzelgänger’, beaamt Herman Tausch, een van zijn beste vrienden, ‘maar hij was erg trouw’. Ons gesprek vindt plaats in een met talrijke geschilderde waterscènes fraai gedecoreerde woonkamer bij hem thuis. ‘We groeiden allebei op in de binnenstad, we woonden allebei op de Oudestraat. Hervormden en rooms-katholieken leefden in die tijd op afstand van elkaar. We leerden elkaar pas goed kennen als jongvolwassenen in de jaren zestig van de vorige eeuw.’ Hun verschillende religieuze achtergrond - de familie Tausch is van rooms-katholieke huize³ - zou geen belemmering vormen voor een hechte vriendschap die meer dan een halve eeuw zou duren. ‘Johan was een echte vriend.’ In de ogen van Herman Tausch glimt een traan. Een gedeelde liefde voor het water en watersport droeg sterk bij aan hun vriendschap. Herman Tausch kijkt met plezier terug op de vele zeiltochten die hij en Johann samen maakten en op de talrijke weekenden op het IJsselmeer van de bevriende echtparen: Johann met zijn toenmalige echtgenote Janny (overleden in 2004) en Herman met zijn vrouw Guus, alsook de gezamenlijke zeilvakanties van de twee gezinnen, via de Noordzee naar Zeeland. ‘De belangrijkste band tussen Johann en mij was het zeilen op open water. Johann en ik ontmoetten elkaar in de jaren zestig regelmatig in de Bovenhaven en hadden het vaak over mooie zeiltochten op open water. Onze eerste gezamenlijke zeiltocht naar Engeland was in 1972. Daarna zijn er nog vele gevolgd. De tocht in 1972 zal me mijn hele leven bij blijven. Van Kampen naar IJmuiden en vervolgens recht oversteken naar Engeland, de oostelijke Engelse kust bevarend. Terug via Oostende

Johann van den Noort in zijn atelier. Foto Freddy Schinkel. 2020.

naar IJmuiden en Kampen. Precies acht dagen onderweg. Dan leer je elkaar wel kennen.’ Overduidelijk herleven al pratend de herinneringen. ‘Een tocht rond Engeland is toch een prestatie. Ik heb Johann altijd bewonderd om zijn doorzettingsvermogen op alle gebied. Hij genoot van de meest zware weersomstandigheden.’

Ook Jan Brokkelkamp herinnert zich de vele gezamenlijke zeiltochten, die hen naar Denemarken, Schotland en Engeland brachten. Zoon Michiel van den Noort vertelt er even enthousiast over. Ik spreek hem begin januari 2022 in zijn kantoor van Hyflo BV, een onderneming die hij startte in de voetsporen van zijn vader. ‘Mijn vader was gek op water en van boten. De zee, de IJssel, het IJsselmeer. Water betekende alles voor hem. Water nam een centrale plaats in zijn leven in. We voeren van jongs af aan met hem mee. Elke zondag gingen we varen.’

Beeldend werk

Zijn grote liefde voor water kwam bij Johann niet alleen tot uiting in zijn frequente en verre zeiltochten, met goede vrienden en zijn gezin. Ook in zijn artistieke werk beheerste water zijn inspiratie, bevestigt Jan Brokkel-

kamp. Johann was zowel schilder als beeldhouwer, maar hij is het bekendst geworden door zijn schilderwerk. 'Johanns eerste schilderperiode, de "scheidenperiode", was er een van realisme in de kunst die hij maakte, realistische schilderijen, maar ze gingen altijd over boten. De stijl was realistisch en gekenmerkt doordat elk schilderij drie vaste onderdelen had: schepen, water en lucht. Deze werken verkochten goed', aldus Brokkelkamp. Op een goede dag echter had Johann genoeg van deze stijl en hij gooide het roer drastisch om, om in watersporttermen te spreken. Hij vertelde me eens dat hij zelfs sommige van zijn schilderijen uit deze periode heeft vernietigd.

'Er volgde een korte tweede periode, "een Picasso-periode", die snel werd opgevolgd door zijn derde stijlperiode, gekenmerkt door vrije expressie waarin de natuur-elementen overheersen: water, woelig water, storm. Johann hield ook van experimenten, hij heeft zelfs eens een tekening onder water gemaakt,' vertelt Jan Brokkelkamp me met een glimlach. 'Recentelijk was Johann een vierde stijlperiode begonnen, in eerste instantie geïnspireerd door tekeningen van Rembrandt (al waren deze niet meer herkenbaar) en door de Bijbel. Een van zijn laatste werken was getiteld "David King".'

Johann van den Noort maakte nooit 'klassieke' schilderijen in zijn latere stijlperiodes. Hij werkte met gouacheverf, een wateroplosbare verf, die hij soms op het doek smeet, zodat de druppels ervan afdropen. Bij een favoriete 'techniek' die hij hanteerde plaatste hij een tafel met twee poten op de rand van een vensterbank, zodat het blad in een schuine positie kwam met het doek ertegenaan, om vervolgens met veel energie en bijna fysiek geweld de verf daarop te smijten. Om het af te maken droogde hij het werk met een föhn. Het leverde een speciaal effect op. Soms maakte hij tien (gouache-)werken op één ochtend, soms vier, nooit slechts één, altijd meerdere, vertelde zijn vriend en metgezel op 't Olt Ekke. Deze soms hoge productie ging altijd gepaard met veel fysieke inspanning, gekreun soms. Na afloop was hij dan bekap, aldus Jan Brokkelkamp, die benadrukte altijd erg onder de indruk te zijn geweest van Johanns energie en creativiteit. Ze ondernamen samen ook veel buiten het atelier. Onder meer zaten ze allebei ongeveer twintig jaar in de Adviescommissie Beeldende Kunst van de gemeente Kampen. In 2003 waren beiden genomineerd voor de landelijke titel Kunstenaar van het Jaar. Johann behaalde er een eervolle 42ste plaats. Ze organiseerden gezamenlijke exposities, onder meer in de Jaarbeurshal in Utrecht. Johann hield van uitdagingen en nieuwe plannen maken. Deze waren niet altijd een succes, vertelde Jan Brokkelkamp. Maar Johann was er de man niet naar om bij de pakken neer te gaan zitten. Wat niet goed ging kon hij gemakkelijk van zich afzetten.

Schilderij van Johann van den Noort uit zijn eerste, realistische schildertijd, de 'Schepenperiode'. Privécollectie.

Waterkering

In 1995 bedreigde het water Kampen. Het inspireerde Johann tot zijn uitvinding van een beweegbare waterkering. Het Waterschap en Rijkswaterstaat konden helaas niet overtuigd worden en kozen voor een andere, duurdere optie, die inmiddels door de aanleg van het Reeverdiep en andere waterbeheersingswerken alweer verleden tijd geworden is. Hoewel de afwijzing van zijn uitvinding waarschijnlijk een van de grootste tegenslagen uit zijn leven vormde, verhinderde dit Johann niet om door te zetten. Hij vestigde patenten en octrooien op deze en andere uitvindingen. Zijn zoon Michiel creëerde op basis van dit gedachtengoed Hyflo BV, dat de ideeën van Johann inmiddels verder en met succes heeft uitgewerkt, getuige de gerealiseerde en geplande watermanagementprojecten in niet alleen Nederland maar ook in andere Europese landen (België, Duitsland, Frankrijk, Spanje, Italië, Roemenië, Polen, VK), Noord-Amerika (Verenigde Staten, Canada), Mexico, in Azië (China, Singapore, Vietnam), Australië en Nieuw-Zeeland. 'Hij kwam hier trouw elke week. Twee keer per week zaten we hier en praatten over ons werk', zegt zijn zoon in zijn kantoor.

Johann van den Noort had vele eigenschappen, die soms op het eerste gezicht tegenstrijdig lijken. Hij mocht dan zoals gezegd een 'Einzelgänger' zijn, hij kon ook stil en dromerig voor zich uit staren, zeiden alle drie mijn gesprekspartners. Maar Johann hield ook van gezelschappen. Herman Tausch memoereert in ons gesprek dat ze allebei jarenlang lid zijn geweest van De Ronde Tafel (een serviceclub voor twintig- tot veertigjarigen van voornamelijk zakenmensen en leidinggevenden) en vanaf het begin van de jaren tachtig van de vorige eeuw lid van de Rotary Kampen, een lidmaatschap dat later werd ingewisseld voor dat van de Past Rotarian Club Kampen.

Ondanks zijn inmiddels hoge leeftijd zwom Johann trouw drie keer in de week in het plaatselijke zwembad. Eind september 2021 viel hij toen hij uit het water stapte. Sindsdien was hij nagenoeg volledig verlamd, vanaf de borst naar beneden, met alleen nog gevoel en controle over zijn rechterarm. Johann was na enkele dagen vol goede moed en van plan er het beste van te maken. 'God heeft het zo gewild', zei hij. Johann was er na het overlijden van zijn echtgenote in 2004 in toenemende mate van overtuigd geraakt dat er een voorbestemming is in het leven en dat een hogere macht ons leven bepaalt, een geloof dat hij deelde met zijn vrouw Anneke, met wie hij in 2007 getrouwd was. Het gaf hem rust en vertrouwen, zei hij. Daarom was hij ook niet ontmoedigd door zijn plotselinge verlamming, ondanks het feit dat hij niet meer naar zijn wekelijkse donderdagochtend schildersessies kon gaan. Hij sprak met zijn schildervriend af dat ze hun wekelijkse schildersessies op een andere manier zouden continueren. Hij kon immers zijn rechterarm en -hand nog gebruiken en was ook nog steeds helder van geest. Het mocht niet meer zo zijn. Voordat ze dit konden uitvoeren overleed hij aan de gevolgen van een fatale corona-besmetting.

Vier dagen voor zijn overlijden op zondag 21 november 2021 bezocht zijn vriend Herman hem voor het laatst en hadden ze nog een intiem, vertrouwelijk gesprek. Vrienden onder elkaar. Vrienden voor het leven.

In het Huys der Kunsten in de Voorstraat staat zijn artistieke erfenis, naar schatting vierduizend tot vijfduizend schilderijen, aquarellen, gouaches. Tijdens zijn leven had Johann aangegeven dat hij hiervoor een Stichting wilde creëren. Helaas is hij er niet aan toegekomen uit te weiden over de details. Zijn zoon Michiel opperde tijdens ons gesprek dat het fantastisch zou zijn als zijn vader geëerd zou worden met een expositie van zijn werk. Het heeft Johann van den Noort niet ontbroken aan publieke waardering. In 2006 werd hem een hoge Nederlandse onderscheiding toegekend toen hij Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw werd, een onderscheiding die

wordt toegekend voor uitzonderlijke artistieke en maatschappelijke prestaties. In 2014 ontving hij de zilveren legpenning van de stad Kampen. Ook internationaal werd hij geëerd. Hij werd in 1996 onderscheiden met de gouden medaille voor de beste innovatie door de 24ste Salon International des Inventions in Genève (Internationale Uitvindersbeurs), in 2012 veroverde hij de Wall Street Journal Technological Innovation Award en in 2013 sleepte hij de prestigieuze Edison Award voor zijn ontwerp van de Twin Wing Tsunami Barrier in de wacht.

Noten

1. Zie voor een uitgebreid artikel met unieke foto's over het familiebedrijf: Herman Broers, 'Drie generaties Ford met Van den Noort. Biografie van Kampens eerste autobedrijf', *Historisch Tijdschrift voor de IJsseldelta*, 46/1 (maart 2021) 6-13.
2. De Varfdeuze bestond 60 jaar in 2019, zie het artikel van Tom Kuper, 'De Varfdeuze. 60-jarig jubileum 1959-2019', *Kamper Almanak* (2020) 189-196.
3. Zie het artikel over het familiebedrijf Tausch in deze *Kamper Almanak*.